

אין בכל העולם במה לשלם מצוה אחת;

שכר מצוות נמדדים כפי מה שהחשיבוהו האדם

« יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז, הכי צד? »

והנה ידועה היא הקושיא, הכיצד הקב"ה משלם שכרם של הרשעים בעוה"ז והלא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וכמאמר חז"ל הנזכר, 'היום לעשותם ומחר לקבל שכרם', והרי טעם הדבר הוא מפני שאין בכל חיי העוה"ז ותענוגותיו כדי לשלם אפי' שכר מצוה אחת, וא"כ איך וכיצד משתלם לרשעים שכר מצותם.

אך כדי להבין הענין, צריך לבאר יותר את הטעם ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא. והנה הטעם הפשוט הוא כי שכרו שמור לעוה"ב ולא רוצים לבזבזו בעולם הזה, אולם נראה שהביאור בדברים הוא עמוק, וראוי לבארו.

הנה אמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ז) "יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז", וגם דבר זה צ"ב והתבוננות, והנה הרב דסלר זצ"ל בספרו מכתב מאליהו (ח"א ע' ד) כתב את ששמע מהגאון הרב נחום זאב ברוידא זצ"ל, וכך כתב: "כי ענין כל חיי עוה"ז הוא, אם נקבץ אל תוך רגע אחת את כל שעות וגם מרגעים של אושר ונחת שיש לאדם במשך כל ימי חייו, ונצרך לזה את כל האושר והנחת שיש לכל חביריו ומיודעיו בכל ימי חייהם, וגם את זה נכניס אל אותה הרגע וניתן הכל לאדם אחד, האם אפשר לשער את מדריגות האושר אשר ירגיש האדם ההוא ברגע ההוא."

"אכן זאת ועוד אחרת, כי נצרך אל תוך הרגע ההוא וניתן לאדם הזה את כל האושר והנחת שיש לאנשי כל העיר במשך כל ימי חייהם, ועוד יותר מזה כי נצרך עוד את כל האושר של כל דרי עיריות שבכל המדינה ובכך מדינה ומדינה, היינו כל הטוב שבעולם במשך דור שלם, והכל נצרך אל תוך רגע אחד וניתן לאדם אחד, מ"מ עדיין אין זה כל חיי העוה"ז, אבל כל חיי העוה"ז הוא אם נצרך את כל האושר, שבכל הדורות מראשית הבריאה עד סוף כל הדורות, והכל ממש כל טוב העוה"ז בלי שום יוצא מן הכלל, הכל ינתן לאדם אחד וברגע אחד ממש, א"כ אין לך אושר יותר על זה כלל, ואעפ"כ קורות רוח בעוה"ב גדול הימנו."

"וביאור מדריגות 'קורת רוח', פירש רבי נחום זאב זצ"ל שהוא בצירור סעודות שמחה גדולה בבית מלכים, אשר יעבור עני ויריח את בית הסעודה מידי עברו ברחוב מחוץ לבית, ויהנה מן הריח הטוב, זהו בבחינת קורת רוח. וכן גם בעוה"ב אם אדם איננו זוכה לעוה"ב גופא, אלא שמרשים לו לעבור מבחוץ ולהנות רק מריח הטוב של העוה"ב המוכן לצדיקים, זהו פירוש מי שיש לו קורת רוח בעוה"ב (היינו רק קורת רוח של עוה"ב ולא עוה"ב עצמו) הוא השכר היותר קטן אם אפשר להמצא, ועל כרחנו הוא עבור המצוה היותר קטנה אשר אין קטנה הימנה (שהרי כל מצוה יש לה מתן שכר בעוה"ב), וע"ז אמרו כי כל חיי העוה"ז וכל תענוגיו ואשריו כלולים יחד מראשית הבריאה ועד סוף סופה, עוד לא יגעו אל קורת רוח כזה בעוה"ב." עכ"ל.

הרי שמתבאר לנו היטב ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא מפני שאין לך מצוה מן המצוות ואפי' הקטנה ביותר אשר לא יהיה שכרה יותר מכל מה שאפשר שימצא שכר וטוב בכל העוה"ז כולו, ויהי' כתרנו המילים ממש, דליכא בעוה"ז, דהיינו שאין 'בכל העולם כולו' מה שיהיה אפשר להיות שכר מצוה ואפילו למצוה קטנה. ולפי"ז מתחזקת הקושיא הכיצד הקב"ה

« צדיק ורע לו, כדי לא לחסר לו מן העולם הבא »

כתוב בפרשתנו (לב, ד) "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא", ופרש"י, "אל אמונה, לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא, ואע"פ שמאחר את תגמולו סופו לאמן את דבריו, ואין עול, אף לרשעים משלם שכר צדקתם בעולם הזה", עכ"ל. וברש"י בפרשת ואתחנן על הפסוק (ז, ז) "ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו", פירש, "ומשלם לשנאיו אל פניו בחייו משלם לו תגמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא", עכ"ל.

ועפ"ז אי' בספר החסידים (תר"ה) בזה"ל: "אם תראה אחד מן הרשעים שהשפיע לו הקב"ה טובה והנעים עליו בעולם הזה, (-אל תתמה בו) אפשר שעשה מצוה בעוה"ז ונוטל שכרו כאן כדי שיהיו נפרעין ממנו בעוה"ב, כמו שתרגמו את הפסוק 'ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו', משלם לשנאוהו טבין באיננו עבדין קדמוהו בחייהו לאובדיהו (-משלם לשנאיו עבור הטוב שעשו בחייהם בעוה"ז כדי להאבידם מחיי העוה"ב), וכו'."

"וכמו כן נאמר שהצדיק שעבר עבירות מועטות, הקב"ה מייסרו בעוה"ז כשיעור מה שממקרים עליו כדי שיהא לו שכר בעוה"ב, ומשלם כל צדקותיו לעתיד לבא וכו', משא"כ לצדיקים הקב"ה לא נותן את שכרם כאן בעוה"ז, ומה שנהנים כאן הוא מתנת חנם בלבד."

ובסימן תק"ל כותב: "ואל יאמר ירא שמים, אני צדיק ופלוגי רשע, אני יורד והוא עולה, הוא עשיר ואני עני, ולמה אשתמרה מעוני והוא עושה מה שלבו חפץ ומעשיו מצליחים, לפי שהקב"ה רוצה לטרדו מן העולם ואינו ממחר ליפרע ממנו בעוה"ז, אבל הקב"ה נפרע ממנו לעוה"ב", עכ"ד."

וכבר ביקש משה רבינו לדעת דרכיו של הקב"ה (ברכות ז), ושאל אותו מפני מה יש צדיק וטוב לו ומפני מה יש צדיק ורע לו, והשיבו על כך הקב"ה צדיק וטוב לו הוא צדיק גמור ואילו צדיק ורע לו הוא צדיק שאינו גמור, וכיון שיש לו מקצת עוונות רע לו בעוה"ז, כדי לטהרו ולזכותו לעוה"ב, רשע וטוב לו הוא רשע שאינו גמור, שטוב לו בעוה"ז."

ופירש המהרש"א את דברי הגמרא בברכות, שהוא כדי לקבל שכרו על מיעוט זכויותיו ולאבדו לטורדו מהעוה"ב ככתוב ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו ואילו רשע ורע לו הוא רשע גמור.

ובמקום אחר בספר החסידים (תר"ד) כתב על כך העתקה ממגילת סתרים מרב ניסים גאון זצ"ל, וכך היא ההעתקה: "ידענו כי זה העולם הוא מקום המעשה, והעוה"ב הוא מקום התגמול, כי השכר שהבטיח הקב"ה את עושי רצונו שם הוא משלם לעוה"ב, ובו יפרע לרשעים על עבירות שעשו בפורענות שהכין להם ככתוב (ז, יא) אשר אנכי מצוך היום לעשותם (ודרוש חז"ל עירובין כב) ולא מחר לעשותם, היום לעשותם ולמחר ליטול שכרם, ואמרו חכמים (ספרי האזינו פסקא ב' ופסקא י"ט) לא נטלו צדיקים כלום בעוה"ז משלהם, ולא נטלו רשעים כלום בעוה"ז משלהם, וכל מה שיגיע לצדיקים מן הטובות והכבוד בעוה"ז, אינו מחסר להם לעוה"ב, מאומה שכרם שמגיע להם שם, אלא הכל פרי מפעלו הפירות מגיע להם תחילה, והעיקר שמור להם לעולם שכולו אורה, וכן הרשעים אפשר שיכשל בהם בעוה"ז", עכ"ל.

משלם שכר לרשעים בעוה"ז על מצות שעושים והלא אין בעוה"ז כולו שיהיה אפשר להיות שכר מצוה ואפילו למצוה היותר קטנה.

« שכר מצוה בהאי עלמא שייך למי שהמצוה שווה לו כמו חיי עוה"ז »

התירוץ לקושיה זו תירץ הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר מאמר צ"ד), וז"ל: "לומדים אנו מזה יסוד מבהיל והוא, שערך השכר המגיע לאדם עבור קיום מצוה אינו יותר ממה שהאדם עצמו מעריך ומחשיב את המצוה, וכענין זה מצינו בעשיו שמכר את בכורתו בעבור לחם וניזד עדשים, והרי ברור הדבר שכל הון בעולם הוא כאין וכאפס לעומת ערך הבכורה, וא"כ איך נתקיים המקח והלא באונאה יותר משתות בטל המקח (ב"מ ג.)".

"אלא התשובה לזה היא, שמאחר שעשיו הוא הבעלים על הבכורה

וא"כ הרי שוויה הוא כפי ערכה אצלו, וכיון שלא העריכה ביותר מכך וכנאמר (בראשית כה, לד) ויבז עשו את הבכורה, דהיינו שהיה באמת רק שווה אצלו בערך זה, וא"כ שוב לא היתה בזה אונאה, מפני שערך דבר רוחני הוא כפי מה ששווה בעיני בעליו, וע"כ יתכן בהחלט לשלם לרשעים את שכרם בעוה"ז שהוא בערך שמעריכים הם בעצמם את המצוות ואשר ערך זה הוא פחות מתענוגות עוה"ז, עכ"ד.

נמצא לפי"ז שאם האדם יודע ומכיר בערכה הנצחי של המצוה שקיים, ושוה בעיניו יותר מכל תענוגי העוה"ז, אזי יקבל שכרו בעוה"ב, משום שאכן אין בכל חפצי העוה"ז מספיק כדי להעניק לו את תמורתה, אולם לעומת זאת הרשעים שנזדמנה להם מצוה, הרי אינם מאמינים בעצם כוחה אלא מקיימים אותה כדי לזכות לכבוד או מחמת אי נעימות וכיו"ב, ולפיכך לאנשים כאלה ניתן לשלם על מצוה במטבעות של כסף וכדומה משום שכל זה הוא אשר שוה בעיניהם.

ובספר אהל משה (פרשת תולדות) כתב דיסוד זה מבואר ברמב"ן (ויקרא יח, ד), שכותב בזה"ל: "ודע כי חיי האדם במצות כפי הכנתו להם, כי העושה המצות שלא לשמן על מנת לקבל פרס, יחיה בהן בעולם הזה ימים רבים בעושר ובנכסים וכבוד ועל זה נאמר (משלי ג טז) 'בשמאלה עושר וכבוד' ופירשו (שבת סג) 'למשמאלים בה עושר וכבוד', וכן אותם אשר הם מתעסקין במצות על מנת לזכות בהן לעולם הבא שהם העובדים מיראה, זוכים בכוונתם להנצל ממשפטי הרשעים ונפשם בטוב תלוי, והעוסקין במצות מאהבה כדין וכראוי עם עסקי העולם הזה כענין הנזכר בתורה בפרשת אם בחקותי (להלן כו ה) והשיג לכם דיש את בציר וגו', יזכו בעולם הזה לחיים טובים כמנהג העולם ולחיי העולם הבא זכותם שלמה שם."

"**העוהזבים** כל עניני העולם הזה ואינם משגיחים עליו כאילו אינם בעלי גוף וכל מחשבתם וכוונתם בבוראם בלבד כאשר היה הענין באלהיו בהדבק נפשם בשם הנכבד, יחיו לעד בגופם ובנפשם כנראה בכתוב באלהיו וכידוע ממנו בקבלה וכמו שבא במדרשים בחנוך ובבני העולם הבא העומדים בתחיית המתים", עכ"ל הרמב"ן.

הביאור בדבריו, שאין הפשט שיש מדריגות של קבלת שכר לעושי מצוות כפי מעלת פעולתם בעשיית המצוות, אלא הביאור הנכון הוא שקבלת שכר לעושי המצוות הוא כפי הערך שהעושה מראה לעשייתה, ולכן העושה המצות שלא לשמן ע"מ לקבל פרס, יחיה בהן בעוה"ז ימים רבים בעושר ובנכסים ובכבוד, כי בדיוק את הערך הזה העריך העושה את המצוות שאצלו מעלת המצוה היא מטרת שלא לשמה שהיא של שכר בעוה"ז בעושר ובכבוד.

« חסד ה' שמשלם לאיש כפי מה שמעריך המצוה אחרי העשייה »

וכבר כתב דוד המלך בתהלים (סב, ג) "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", והקשו המפרשים דאם הקב"ה משלם לאיש כמעשהו א"כ מהו החסד.

אך תירץ על זה הגאון רבי יעקב מליסא בעל נתיבות המשפט, שיש שני מצבי הערכת המצוה, א', לפני שמקיים את המצוה משום שקודם שהאדם עושה המצוה אזי מתאמץ היצ"ר למונעו מלקיימה, ולשם כך מפעיל את כל כוחותיו ומכביד את רגליו עד אודם, ב', לאחר קיום המצוה, שאחר שנסתלק הנסיון מלקיים המצוות האדם שש ושמה על המצוה, ואינו מוכן למכרו בעד כל הון דעלמא.

וזוהו כוונת הפסוק שהחסד של הקב"ה הוא, שהוא משלם להאדם על מעשיו כפי מה שהעריכו לאחר המעשה, והיינו 'כמעשהו', ולא כמו שהעריכו לפני העשייה, בעודו היצר במלא תוקפו, שמכניס בלבו של האדם הרגש זלזול עצום להמצוה, כדי למנעו מלקיימו.

והנה חידוש זה שאמרו בעל הנתיבות המשפט על הפסוק הנ"ל, מתאים עם הסיפור על הגאון הנ"ל, אשר בא להתארח בביתו של החתם סופר בפרשבורג, וכשנתכבד לומר דברי תורה החל לספר, שבעיר הגדולה קרה שבאשמורת הבוקר היה קור גדול בחוץ, והיה שם איש עני תם וישר שהיה בדרכו לביהכ"ס, ובדרך עבר העני דרך השוק המקומי, וראה שתי עגלות טעונות עצים העומדות במרכז השוק, וחשב העני לעצמו, הרי היום הוא יומם של סוחרי העצים, והימים האחרונים קרים והלילות אף יותר מכך, וסוחרי העצים יורדים לעיר פעם בשבוע ובתוך שעות ספורות המחירים יעלו מאד, ואם לא ארכוש כעת קבוצת עצים להסיק את ביתי הקר אז או שאצטרך לקנות במחיר יקר מאד או שאקפא מקור בביתי שבוע נוסף, ועל כן החליט העני לדחות באופן חד פעמי את תפילת שחרית לזמן מאוחר יותר, ולנצל את השעה המוקדמת לקנות במחיר זול.

העני ניגש לסוחרי העצים והתווכח איתם על המחיר, וכך הורידו לו את המחיר בזהוב שלם, והעני הרגיש האדם הכי מאושר בכל העיר. אח"כ עוד התלווה העני אל סוחר בדרך הובלת העצים לביתו, ורק אח"כ הלך סוף סוף העני אל בית הכנסת, שהיה כבר ריק מאדם, וכך התחיל להתעטף בציצית ולהתפלל, ביחידות.

ואז בשמים התעורר קיטרוג נורא על העני, דהכיצד יהודי מסוגל לבטל שחרית במנין כדי להרוויח זהוב אחד, ומלאכים יחפזו וחיל ורעדה יאחזו ופתחו לפנקסו, ונמצא כתוב זכות לעני שמאז שהגיע לעיירה השתדל להשתתף מידי יום בתפילת שחרית במנין כדי לענות אמן ברכו וקדושה, אך לפתע טענו מלאכי החבלה הכיצד יותן לו שכר כאשר בזה גילה שאין לכל מצוה זו חשיבות בעיניו.

אולם הקב"ה הכריע את הדין, שאכן אמת ויציב שמצד אחד אין להחשיב המצוה, כשבעד זהוב אחד מוכן האדם לוותר עליו, אך ירדו נא מלאכים וינסו לקנות ממנו את שכר התפילה שהתפלל אתמול בעד עשרת אלפים זהובים, והלא אף בעד כל הון שבעולם לא יסכים לזאת, וא"כ הדבר מעיד שבאמת חשוב אצלו המצוה יותר מכל הון דעלמא, ורק מפני שהיצר הצליח להסיתו ולבלבלו על כן ויתר עליו, ולכן בדין שיטול שכרו משלם.

וסיים הנתיבות המשפט עם הפסוק הנ"ל, ולך ה' חסד וגו', דהיינו שהחסד המופלא שעושה הבורא הוא בכך שמוודד להם את חשיבות המצוה כפי הערך שלהם בעיניהם.

"...שאכן אמת ויציב

שמצד אחד אין

להחשיב המצוה,

כשבעד זהוב אחד מוכן

האדם לוותר עליו, אך

ירדו נא

מלאכים וינסו לקנות

ממנו את שכר התפילה

שהתפלל אתמול בעד

עשרת אלפים זהובים,

והלא אף בעד כל הון

שבעולם לא יסכים

לזאת, וא"כ הדבר מעיד

שבאמת חשוב אצלו

המצוה יותר מכל הון

דעלמא, ורק מפני